

**Inburgering en
Integratie**

Statistische migratie- en integratiebronnen in kaart

FACT SHEET 11 | December 2012

Onderzoeker

Lieselot Vanduynslager (HIVA, KULeuven)

Promotor

Johan Wets (HIVA, KULeuven)

STATISTISCHE MIGRATIE- EN INTEGRATIEBRONNEN IN KAART

Waar vinden we statistische gegevens over migratie en integratie en wat zeggen deze cijfers over de werkelijke migratie- en integratieprocessen? Naast het aanreiken van een gegevensoverzicht, gaat deze fact sheet dieper in op de mogelijkheden en beperkingen van administratieve databanken en statistische gegevens voor het analyseren van migratiedynamieken en het integratiegebeuren. Het wijst op het belang van een genuanceerd gebruik van deze cijfers en van het meenemen van contextuele factoren bij de interpretatie ervan.

"Not everything that can be counted counts; and not everything that counts can be counted."
Albert Einstein (quote in UNDP, 2007, p.7)

1. Een staalkaart van statistische bronnen

Het ontwikkelde gegevensoverzicht, beschikbaar online op de website van het Steunpunt Inburgering en Integratie, bundelt een reeks administratieve en andere statistische databanken die als bronnen gehanteerd kunnen worden voor de analyse van migratie- en integratieprocessen. Het gegevensoverzicht is geen exhaustieve lijst, maar inventariseert de belangrijkste *officiële* databanken, zijnde beheerd door een overheid gerelateerde instantie, die over migratie- en integratiegegevens beschikken. Het betreft zowel kwantitatieve als kwalitatieve data op verschillende niveaus: lokaal, regionaal (Vlaanderen en Brussel), nationaal (België), sub-nationaal (Europa) en internationaal. Daarbij is een brede waaier aan beschikbaar statistisch materiaal opgenomen, gaande van primaire bronnen, zoals interne administratieve databanken waarvan microdata aangevraagd kunnen worden, tot verwerkte gegevens, zoals beschikbare statistieken op de website van de desbetreffende instantie. Niet alle bronnen bevatten dezelfde hoeveelheid aan migratie- of integratiedata, zowel algemene als meer gerichte databanken komen aan bod.

Het gegevensoverzicht is in eerste instantie een referentie tool die de gebruiker gidst in zijn zoektocht naar gegevens over migratie en integratie. De compilatie van officiële bronnen kan geclassificeerd worden volgens type databank (vb. monitor), geografische dekking (vb. nationaal) en thematisch domein (vb. demografisch). De opgenomen legende licht de classificaties en hun verschillende variabelen toe. Elke databank wordt verder voorzien van een

inhoudelijke beschrijving, met aandacht voor de beschikbare migratie- en integratiegegevens, en doorverwijzingen naar de desbetreffende website, specifieke datasets, interactieve tools, statistische rapporten en relevante publicaties.

De ontwikkelde tool centraliseert uiteenlopende statistische migratie- en integratiebronnen. De kwaliteit van de data wordt niet afzonderlijk per bron belicht, maar algemeen benaderd vanuit een kritische reflectie over de registratie, de verwerking en het gebruik van dergelijke gegevens. Zo biedt deze fact sheet, ter begeleiding van de ontwikkelde tool, enkele richtlijnen bij het gebruik van de migratie- en integratiedata.

2. Migratiecijfers getoetst

"Data on international migration are lacking in quality and cross-country comparability, which severely constrains analysis of migration patterns and their demographic, economic, and social implications." (Nowok & Willekens, 2011, p. 521)

Statistische gegevens worden vaak aangewend als bewijsmateriaal om stellingen hard te maken. Cijfers zijn echter niet neutraal en dienen ook onderworpen te worden aan een kritische analyse. Zonder het belang van dergelijke gegevens te ontkennen, moet de kwaliteit en betrouwbaarheid ervan onder de loep genomen worden. *Wat zeggen de cijfers?*; maar ook *Wat zeggen de cijfers niet?* Ook voor migratie- en integratiegegevens dient men na te gaan *wat* en *hoe* gemeten wordt. De kwaliteit van de gegevens is namelijk afhankelijk van de inhoud (*definiëring*) en de wijze (*methode*) van dataregistratie en -verwerking.

Er zijn grote verschillen tussen de *volledigheid* (definiëring) en de *nauwkeurigheid* (methode) van de gegevens volgens bron van statistische informatie, regio (land) en periode. Niet alleen bemoeilijkt dit de *vergelijkbaarheid* van de data, het doet ook vragen rijzen over de tendensen die cijfers naar voor brengen. Zoals belicht werd tijdens de Werksessie over Migratie Statistieken van de Europese economische commissie van de Verenigde Naties

(UNECE) in oktober 2012, *different measurements of migration flows can result in very different patterns* (UNECE, 2012, p. 9).¹

2.1. Volledigheid

Nationaliteit en geboorteplaats

Migratie- en integratieprocessen vinden plaats in tijd en ruimte. De betrokken personen met migratie-achtergrond worden naargelang de variaties in deze twee dimensies verschillend gedefinieerd. Migranten, vreemdelingen, personen van vreemde of gemengde afkomst, allochtonen, etnische minderheden, nieuwkomers, oudkomers ... De *nationaliteit* (of *staatsburgerschap*) en het *geboorteland* zijn de meest voorkomende criteria om de vreemde bevolking te definiëren. De cijfers over de bevolking van vreemde afkomst in Europa, zoals gepubliceerd in juli 2012 door Eurostat, tonen het verschil in meting: in 2011 werd 9,7% van de totale bevolking in het buitenland geboren (zijnde niet in de desbetreffende lidstaat), terwijl 6,6% van de inwoners een buitenlandse nationaliteit heeft (Vasileva, 2012, p. 1). Gezien de nationaliteit (staatsburgerschap) kan veranderen doorheen de tijd en de wetgeving omtrent de verwerving ervan verschilt van land tot land, wordt er steeds meer voorkeur gegeven aan het criterium van geboorteland.

België is één van de weinige Europese landen die enkel nationaliteit gebruikt voor het definiëren van de vreemde bevolking. Het gebruik van nationaliteit als centraal concept bij migratie- en integratiedata brengt de nodige uitdagingen met zich mee. Zeker voor België die sinds de hervorming van de nationaliteitswet in de jaren '80 en '90 een liberaal beleid voert wat betreft nationaliteitsverwerving, schiet dit criterium tekort. Vreemdelingen die de Belgische nationaliteit verwerven, verdwijnen namelijk uit de migratiestatistieken. Vreemde nationaliteit bij geboorte wordt daarom een belangrijker criterium om de vreemde bevolking te benaderen (Perrin & Schoonvaere, 2009, pp. 6-7).

De revisie van de nationaliteitswet in oktober 2012 (die in werking treedt vanaf januari 2013) leidt evenwel opnieuw tot een verenging van de voorwaarden voor het verkrijgen van de Belgische nationaliteit. Deze verstrenging kan zich in

---

¹ <http://www.unece.org/stats/documents/2012.10.migration.html>

omstandigheden van gelijke migratie vertalen in een stijging van niet-Belgen. Dit illustreert dat statistische gegevens en de evoluties van de vreemde bevolking (bijvoorbeeld volgens nationaliteit) die deze tonen, eerder wetswijzigingen kunnen reflecteren dan effectieve migratietendensen. Cijfers kunnen dus meer zeggen over de *visibiliteit* dan over de *realiteit* van migratie- en integratieprocessen. Ook bijvoorbeeld de daling van het aantal niet-EU migranten na de uitbreiding van de Europese Unie met Oost- en Centraal-Europese landen ondersteunt dit.

Herkomst en etniciteit

Vreemde nationaliteit bij geboorte en andere *herkomstgegevens*, zoals vorig land van verblijf, kunnen een licht werpen op de migratieprocessen van vreemdelingen. Informatie over herkomst en afstamming laat ook toe om de kinderen van vreemdelingen op te volgen. Er gaat steeds meer aandacht naar integratie- en discriminatiegegevens van deze zogenaamde *tweede (en derde) generatie*, onder meer op het gebied van onderwijs en tewerkstelling. Deze groep wordt op diverse wijzen gedefinieerd in de verschillende Europese lidstaten. De gehanteerde criteria zijn nationaliteit en geboorteland van één of beide ouders en grootouders. Hoewel integratieprocessen van de vreemde bevolking en hun nakomelingen in Vlaanderen moeilijk in kaart te brengen zijn wegens het ontbreken van herkomstgegevens (Sannen et al., 2009, p. 67), zijn er enkele instanties die herkomst registeren of trachten weer te geven (zie tool).

Zo houdt de Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding (VDAB) gegevens bij volgens oudste nationaliteit en registreert Kind en Gezin de nationaliteit van de moeder bij de geboorte van het kind alsook de moedertaal waarin het kind word opgevoed. Verder ontwikkelde de Studiedienst van de Vlaamse Regering (SVR) een herkomstvariabele op basis van de oudste nationaliteit van het individu, en indien de persoon thuiswonend is, volgens de oudste nationaliteit van de moeder (of van de vader bij kinderen van alleenstaande vaders). Volgens deze berekening heeft in 2011, 6,8% van de totale bevolking een huidige vreemde nationaliteit, 12,1% een oudste vreemde nationaliteit en 14,6% een vreemde herkomst (Noppe & Lodewijckx, 2012, p. 6). Hoe breder gedefinieerd, hoe groter dus de vreemde bevolking. Sinds kort is er op nationaal niveau ook informatie beschikbaar over de herkomst van een individu, meer bepaald volgens de in het Rijksregister beschikbare gegevens

over de oudste nationaliteit en het geboorteland van het individu, de ouders en de grootouders.²

België beschikt over een databank, de Kruispuntbank Sociale Zekerheid, die sociaaleconomische data afkomstig uit verschillende openbare instellingen van sociale zekerheid koppelt en deze samenvoegt met de gegevens uit het Rijksregister. Individuele arbeidsmarktgegevens zijn op deze wijze volgens nationaliteit en nu ook volgens herkomst beschikbaar. Aan de hand van deze Kruispuntbankdata kunnen de posities op de arbeidsmarkt en eventuele achterstandskenmerken van vreemdelingen en personen van vreemde afkomst in kaart gebracht worden.

Wat betreft etnische categorisatie, bestaat er geen eenvormig systeem binnen Europa. De verschillende lidstaten hanteren diverse statistische berekeningen voor groepen van buitenlandse herkomst of etnische minderheden. Er zijn hoofdzakelijk twee tradities te onderscheiden betreffende etnische statistieken. Enerzijds is er de Zuid-Europese traditie, waarbij hoofdzakelijk gegevens volgens nationaliteit bijgehouden worden, anderzijds is er de Noord-Europese traditie waarbij een gedetailleerder beeld van de vreemde bevolking geregistreerd wordt. Opmerkelijk hierbij is dat het Verenigd Koninkrijk een systeem van zelfidentificatie op basis van etniciteit toepast (Jacobs et al., 2009, p. 71).

Verblijfsduur en wettelijk statuut

Hoe migratie gedefinieerd wordt, kan de schaal van de migratiestromen beïnvloeden. Niet enkel nationaliteit en geboorteland zijn hierbij van belang, ook de *verblijfsduur* en het wettelijk statuut spelen een rol bij migratiestatistieken. Volgens de definitie van de Verenigde Naties is een lange-termijn migrant, *a person who moves to a country other than that of his or her usual residence for a period of at least a year (12 months), so that the country of destination effectively becomes his or her new country of usual residence* (United Nations, 1998, p. 18). De VN definieert ook een korte-termijn migrant (minimum 3, maximum 12 maanden), maar dit onderscheid wordt niet vertaald op Europees niveau. Het criterium van verblijfsduur om internationale migranten te

---

² 'Beschrijving herkomstgegevens' door Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming: www.ksz-bcss.fgov.be/nl/bcss/page/content/websites/belgium/statistics/statistics_01/statistics_01_05.html

definiëren, varieert sterk tussen de verschillende landen en volgens het type databank. Zo kan in bevolkingsregisters een internationale migrant verwijzen naar een persoon die in een ander land woont zonder minimumperiode, vanaf 3 maanden (bijv. Rijksregister België), 6 maanden, een jaar of meer (Raymer, 2012, p. 2). De aandacht voor verblijfsduur bij de definiëring van de vreemde bevolking toont zich onder meer in het onderscheid dat Eurostat maakt tussen *recent migrants* en *settled migrants* die respectievelijk minder dan of minimum 8 jaar inwoner zijn in het ontvangende land (Eurostat, 2011, p. 144).

Niet alleen wetswijzigingen kunnen migratiecijfers beïnvloeden, ook veranderingen in registraties hebben wisselende gegevens als gevolg. Zo werd de berekening van migratiestromen in de officiële statistieken van België aangepast in 2008 door de Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie van de FOD Economie (ADSEI, ex-NIS). Hierbij werd onder meer een nieuwe categorie 'registerwijziging' opgenomen die erkende vluchtelingen of geregulariseerde asielzoekers visualiseert in de migratiestromen. Er dient echter opgemerkt te worden dat in België asielzoekers niet worden meegerekend bij de migratiestromen of -stock (CGKR, 2011, p.8). Deze onvolledige definiëring van de vreemde bevolking volgens *wettelijk statuut*, heeft impact op de kwaliteit van bepaalde statistieken.

Tot slot

De *volledigheid* van de migratiegegevens wordt verder op de proef gesteld door het ontbreken van data over illegale/irreguliere migratie. De statistische bronnen brengen migratie slechts partieel in kaart, gezien deze ook tijdelijke migraties en korte-termijn migranten buiten beschouwing laten.

De *vergelijkbaarheid* van statistische migratie- en integratiedata wordt enerzijds uitgedaagd door geografische verschillen in definiëring van de vreemde bevolking, en anderzijds door wijzigingen doorheen de tijd in wat precies gemeten wordt. Net zoals cijfers, zijn ook definities niet neutraal. Ze zijn gebonden aan praktische mogelijkheden (zoals beschikbare data), en worden gekleurd door politieke belangen en sociale gevoeligheden. Zoals Bijl en Verweij stellen, "*the conclusion cannot be other than that there is wide divergence in the views and definitions of migrants in Europe. The definitions used are not*

uniform, but are also not neutral; they have political/policy implications” (Bijl & Verweij, 2012, p. 19).

Idealiter wordt de vreemde bevolking gedefinieerd aan de hand van meerdere criteria. Zo wijst de Vlaamse Integratiekaart op het in rekenschap brengen van de interne heterogeniteit van migrantengroepen (Vancluysen, 2009, p. 29). In een maatschappij gekenmerkt door een toenemende diversiteit, is de bevolking niet eenvoudig op te delen volgens dichotomieën. De gedifferentieerde bevolkingssamenstelling vraagt een genuanceerde registratie die de complexiteit van de bevolking incorporeert aan de hand van meerdere categorieën naast nationaliteit en geboorteland (en hun subgroepen), zoals verblijfsduur, vorig land van verblijf, reden van verblijf, wettelijk statuut en herkomst en/of etniciteit (Kraler & Reicher, 2010, p.74). Bij het bepalen van dergelijke categorieën dient men echter wel rekening te houden met internationale definities en de coherentie binnen een zelfde databank, om een optimale vergelijkbaarheid te bewerkstelligen.

Naast de *volledigheid* en *vergelijkbaarheid* van migratie- en integratiecijfers, dient men ook stil te staan bij de *validiteit* van deze data. Zoals bij migratie, verschillen ook gegevens over integratie volgens land en regio en hangen ze sterk samen met de definiëring van wat integratie is en hoe dit in kaart gebracht kan worden. Vaak wordt integratie gemeten op basis van de structurele dimensie, zoals arbeidsmarktparticipatie en onderwijsresultaten, en komen andere dimensies niet aan bod. Zoals Kraler en Reichel stellen, *“the structural dimension is also the one that most integration indicators have been developed for and that is measured by most indicators in the EU member states, whereas other dimensions (e.g. identificative integration and the openness of the majority society) are rather neglected”* (Kraler & Reicher, 2010, p. 60).

2.2. Nauwkeurigheid

Statistische bronnen verschillen in nauwkeurigheid naargelang de wijze van registratie. Hoe migratie- en integratiegegevens geregistreerd worden, bepaalt mee de kwaliteit van de data. Zo zien we bij de Onderwijsstatistieken van het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming dat de nationaliteit van een leerling deze is die hij/zij op het moment van inschrijven in de school aangeeft. De nationaliteit wordt, met uitzondering van het hoger onderwijs, niet geverifieerd.

*“De betrouwbaarheid ervan hangt dus af van de nauwkeurigheid waarmee dit in de scholen wordt geregistreerd”.*³

De administratieve procedures van inschrijving, schrapping en herinschrijving in het Belgische Rijksregister, lijken immigratie te overschatten en emigratie te onderschatten. Het schrappen en herinschrijven kan louter een administratief traject illustreren van een vreemdeling die het land niet verlaat (CGKR, 2011, p. 9). De verklaring van emigratie wordt echter vaak achterwege gelaten. Verschillende redenen kunnen dit nalaten verklaren, zoals het behouden van rechten en wettelijk statuut (Poulain, Perrin & Singleton, 2006, p. 383).

De operationele functie van administratieve bronnen, waarbij management vaak primeert op analyse, kan de nauwkeurigheid van de statistische gegevens in het gedrang brengen. Zo worden asielzoekers in België op verschillende wijze geregistreerd, naargelang de dienst en de desbetreffende databank. Het aantal aanvragen kan zo naar individuen of (familie)dossiers verwijzen (Wets, 2011, p. 5).

3. Het gebruik van statistische gegevens en gecombineerde data

“Comparable international migration flow data are needed by researchers working on identifying, understanding and monitoring migration flows. Governments and planners can also use more comparable estimates to help to forecast the demand for services that is created by population changes, for which the role of international migration can have a significant influence.”
(Abel, 2010, p. 824)

3.1. Belang van migratie- en integratiegegevens

De nood aan migratie- en integratiedata is onmiskenbaar. Ze kunnen aangewend worden voor het monitoren van migratieprocessen, het voeren van een op feiten gebaseerd beleid, het aantonen van discriminatie ... Administratieve databanken spelen hierbij een essentiële rol. Ze voorzien een systematische registratie van gegevens waarbij longitudinale opvolging mogelijk is. Door het stelselmatig actualiseren van de informatie, lenen deze administratieve bronnen zich ook voor monitoring. *“A centralised and computerised, comprehensive and complete population registration system providing for the continuous recording of information pertaining to each member*

³ http://www.ond.vlaanderen.be/onderwijsstatistieken/2010-2011/statistisch_jaarboek_pdfs/19_435_468.pdf

of the target population seems to be the best source of reliable statistics on migration flows and resident population stocks" (Kupiszewska & Wiśniowski, 2009, p. 6). Het Belgische administratieve apparaat, met het Rijksregister als centrale bron, is sterk ontwikkeld en breidt zich verder uit. Belgische en Vlaamse migratiedata zijn dan ook voornamelijk beschikbaar op basis van de vele administratieve databanken die de legaal verblijvende bevolking registreert (Perrin & Schoonvaere, 2009, p. 17).

"Adequate migration data are essential, not only to guide the political debate, but also to monitor and manage migratory movements" (Willekens, 1994, p. 2). Om dit te realiseren is het belangrijk om over betrouwbare, vergelijkbare, toegankelijke en actuele gegevens te beschikken. Vanuit verschillende beleidsniveaus wordt er geïnvesteerd in het verbeteren van de kwaliteit van migratie- en integratiedata. De belangrijkste referentiebron voor de Verenigde Naties (UNDESA), zijn de aanbevelingen over migratiestatistieken die in 1988 werden geformuleerd. Daarnaast heeft de Europese economische commissie van de Verenigde Naties (UNECE) een sterk uitgewerkt programma rond migratiestatistieken.⁴

Europa financierde verschillende projecten omtrent migratie- en integratiestatistieken: MIMOSA (Migration Modelling for Statistical Analyses, 2007-2009), opgevolgd door IMEM (Integrated Modelling of European Migration, 2009-2012); en THESIM (Towards Harmonised European Statistics on International Migration, 2004-2005), verdergezet in PROMINSTAT (Promoting Comparative Quantitative Research in the Field of Migration and Integration in Europe, 2007-2010). De Europese Unie streeft een harmonisatie van migratie- en integratiedata na. Een belangrijk instrument hiervoor is het Europees Reglement CE 862/2007 voor gemeenschappelijke statistieken over migratie en internationale bescherming, met onder meer algemene regels voor het verzamelen en opstellen van internationale migratiestatistieken. Deze regulatie betekent een stap voorwaarts in de harmonisatie van migratiedata alsook een verbetering van de kwaliteit en toegankelijkheid ervan (Kupiszewska & Wiśniowski, 2009, p. 8). Zo is de gegevensuitwisseling tussen de lidstaten en Eurostat niet meer gebaseerd op vrijwillige akkoorden, maar moet Eurostat

---

⁴ <http://www.unece.org/stats/migration.html>

sinds het Reglement systematisch migratiegegevens ontvangen van de nationale instituten voor statistiek.

Voor België werd een belangrijke wijziging doorgevoerd in de nationale statistiekwet in 2006, die voor ADSEI de privacybescherming, de administratieve vereenvoudiging en de gegevensuitwisseling benadrukt.

3.2. Genuanceerd gebruik en brede interpretatie van statistisch materiaal

De kwaliteit van gegevens wordt niet alleen bepaald door de dataregistratie en -verwerking, maar ook door het gebruik ervan. Het is belangrijk te weten en aan te geven waar eventuele beperkingen in volledigheid of nauwkeurigheid liggen. Wat wel en niet gemeten wordt en welke eventuele wijzigingen zich voltrokken. Mogelijke beperkingen van data kunnen gedeeltelijk beantwoord worden door het gebruik van gemengde bronnen, onder meer door het combineren van kwantitatieve en kwalitatieve gegevens. Niet alles kan exact gemeten of statistisch becijferd worden. Het koppelen van administratieve data aan survey gegevens op individueel niveau, zoals bijvoorbeeld in Zweden gebeurt, creëert in dit opzicht heel wat mogelijkheden. Ook zonder deze individuele koppeling, kunnen bestaande peilingen naar houdingen bijvoorbeeld een noodzakelijke meerwaarde vormen voor administratieve bronnen. Dit is zeker zo wat betreft integratieprocessen die moeilijk op basis van ambtelijke gegevens weer te geven zijn. Administratieve data die achterstandsposities in kaart brengen, kunnen een indicatie geven. Het benaderen van integratieprocessen vraagt echter om een minimum aan kwalitatieve gegevens die inzicht bieden in 'sense of belonging' of sociaal vertrouwen, persoonlijke en maatschappelijke openheid, enzovoort.

Verder is ook de context als algemeen interpretatiekader van uiterst belang. Zo kunnen wijzigingen in bijvoorbeeld nationaliteitswetten en arbeidsreglementeringen een licht werpen op bepaalde migratie- en integratietendensen. Deze contextuele factoren kunnen meegenomen worden in een kwalitatieve monitoring en zo op een genuanceerde wijze statistische gegevens mee vertalen naar reële migratie- en integratieprocessen.

Het ontwikkelde gegevensoverzicht beoogt onderzoekers, het maatschappelijk middenveld en beleidsmakers te sturen in hun zoektocht naar statistisch

materiaal over migratie en integratie. Deze fact sheet geeft richtlijnen over de volledigheid en nauwkeurigheid van data, het genuanceerd gebruik van migratie- en integratiegegevens alsook de correcte interpretatie ervan aan de hand van verklarende contextuele factoren. Bovenal wil deze fact sheet bijdragen aan de ondersteuning van een op feiten gebaseerd beleid, zoals omschreven door UNDP:

"Evidence-based policy-making may be defined as using statistics and other sources of information systematically to highlight issues, inform programme design and policy choice, forecast the future, monitor policy implementation and evaluate policy impact. Understanding the importance of evidence-based analysis and using it to measure [...] is critical not only for policy makers, but also for civil society at large. In the absence of this evidence, other forces fill the vacuum." (UNDP, 2007, p. 1-2)

Bibliografie

Abel, G.J. (2010). *Estimation of international migration flow tables in Europe*, in: Journal of the Royal Statistical Society, Series A (Statistics in Society), 173:4, pp. 797-825.

Bijl, B. & Verweij, A. (eds.) (2012). *Measuring and monitoring immigrant integration in Europe. Integration policies and monitoring efforts in 17 European countries*, The Hague: The Netherlands Institute for Social Research (SCP).

CGKR (2011). *Migraties en migrantenpopulaties in België. Statistisch en demografisch verslag 2010*, Brussel: Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding.

Eurostat (2011). *Migrants in Europe. A statistical portrait of the first and second generation*, Statistical books, European Union.

Jacobs, D. et al. (2009). *The challenge of measuring immigrant origin and immigration-related ethnicity in Europe*, Journal of International Migration and Integration, 10:1, pp. 67–88.

Kraler, A. & Reichel, D. (2010). *Statistics on Migration, Integration and Discrimination in Europe. PROMINSTAT Final Report*, Vienna: International Centre for Migration Policy Development (ICMPD).

Kupiszewska, D. & Wiśniowski, A. (2009). *Availability of statistical data on migration and migrant population and potential supplementary sources for data estimation*, Modelling of statistical data on migration and migrant populations (MIMOSA).

Noppe, J. & Lodewijckx, E. (2012). *De gekleurde samenleving. Personen van vreemde herkomst in Vlaanderen*. Studiedienst van de Vlaamse Regering (SVR), webartikel 2012:3.

Nowok, B. & Willekens, F. (2011). *A Probabilistic Framework for Harmonisation of Migration Statistics*, Population, Space and Place, 17:5, pp. 521–533.

Perrin, N. & Schoonvaere, Q. (2009). *Country Report Belgium*, PROMINSTAT, National Data Collection Systems and Practices.

Poulain, M., Perrin, N. & Singleton, A. (eds.) (2006). *THESIM. Towards Harmonised European Statistics on International Migration*, Louvain: UCL Presses.

Poulain, M. & Perrin, N. (2008), *Measuring International Migration. A challenge for demographers*, in: Surkyn, J., Deboosere, P. & Van Bavel, J. (eds.), *Demographic challenges for the 21st century. A state of the art in Demography*, Liber Amicorum Ron Lesthaeghe. Brussels: VUBPRESS, pp. 143-173.

Raymer, J. et al. (2012). *Integrated Modelling of European Migration: Background, specification and results*. Norface Migration, Discussion Paper 2012:4.

Sannen, L. et al. (2009). *De Vlaamse Integratiekaart. Deel III: Naar een Vlaamse integratiemonitor*, Antwerpen/Hasselt: Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

United Nations (1998). *Recommendations on Statistics of International Migration. Revision 1*. Statistical Papers Series M, 58, New York: United Nations Department of Economic and Social Affairs (UNDESA), Statistics Division.

UNDP (2007). *Measuring Human Development. A Primer. Guidelines and tools for statistical research, analysis and advocacy*, New York: United Nations Development Programme.

UNECE (2012). *Information exchange and modelling: Solutions to imperfect data on population movements*. Working Paper 14, Work Session on Migration Statistics, Geneva: October 2012.

Vancluysen, A. (2009). *De Vlaamse integratiekaart. Deel I: Conclusies en beleidsaanbevelingen*, Antwerpen/Hasselt: Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Vasileva, K. (2012). *Nearly two-thirds of the foreigners living in EU Member States are citizens of countries outside the EU-27*, in: Eurostat, *Statistics in Focus, Population and social conditions*, 31/2012.

Vlaamse Regering (2012). *Voorontwerp van decreet betreffende het Vlaamse integratie- en inburgeringsbeleid. Memorie van Toelichting*. 20.07.2012

Wets, J. (2011). *Annual Report on Migration and International Protection Statistics for Belgium. Reference Years 2009 and 2010*. European Migration Network (EMN).

Willekens, F. (1994). *Monitoring International Migration Flows in Europe. Towards a Statistical Data Base Combining Data from Different Sources*, European Journal of Population, 10:1, pp. 1-42.

Steunpunt Inburgering & Integratie

Universiteit Antwerpen

Bezoekadres: Lange Nieuwstraat 55

Postadres: Prinsstraat 13

B-2000 Antwerpen

Tel.: +32 3 265 59 63

E-mail: steunpuntieni@ua.ac.be

Website: <http://www.steunpuntieni.be>